

**Lliteratura Infantil y Xuvenil asturiana (LLIX):
una perspeutiva de xéneru /
*Asturian Children's and Young People's Literature:
a gender perspective***

Vicente García Oliva
Academia de la Llingua Asturiana

Resume: L'oxetu d'esti trabayu ye facer un estudiu de la Lliteratura Infantil y Xuvenil (LLIX) n'asturianu dende una perspeutiva de xéneru. Ye dicir, ver qué llugar ocupa la muyer dientro de la narración y tamién como escritora, too ello rellacionao colos nuevos avances sociales y los nuevos espacios que les muyeres van algamando. Estúdiase tamién la sobrevivencia de la familia patriarcal tradicional, escontra otru tipu nuevu de families y, pa lo cabero, si'l llinguax qu'empleguen los y les escritores ye inclusivu o sigue los cánones usaos hasta agora. Pa ello, utilícense les fiches de cuarenta autores diferentes que nos faciliten llegar a unes conclusiones que se detallen al final.

Pallabres clave: Lliteratura Infantil y Xuvenil asturiana, LLIX, perspeutiva de xéneru, families tradicionales, llinguax inclusivu

Abstract: The aim of this work is to study the Asturian children's and young people's literature from a gender perspective, for this will help us asses the place that women occupy as writers aswell as characters inside the narration attending the new social advances and spaces that women are gaining back. By studying the survival of the traditional patriarchal family against new types of families, the article ends on the analysis of the inclusivity and the reproduction of canonical uses in the language that women writers employ. For this purpose a standard questionnaire is used on forty diferent male and female authors in order to draw some conclusions that are included at the end.

Keywords: Asturian Children's and Young People's Literature, gender perspective, traditional families, inclusive language

1. Introducción

Ye entá mui recién cuando la sociedá, nel so conxuntu, pescanció, ello ye, «tomó conciencia» del papel d'inferioridá que xugó la muyer a lo llargo de los siglos. Hai que s'alcordar, por poner un exemplu, que n'España les muyeres nun tuvieron votu políticu hasta l'año 1931, cola llegada de la II República, y el paréntesis franquista foi un retrocesu tan grande que les volvió —a les muyeres— a époques mui pretérites necesitaes del permisu de padres o maríos pa cuasi cualquier asuntu. Asina, hebo llegase a bien entráu'l sieglu XX pa poder falar, selemente, de la entrada de la muyer na sociedá en tolos sos aspeutos, si bien, repetimos, al traviés de salvar grandes torgues que nun tán tovía superaes dafechu.

La lliteratura yera una parte más d'esa sociedá que torgaba los derechos a les muyeres. D'esi mou, los estereotipos de muyer qu'apaecien nos textos lliterarios coincidien davezu cola valoración que se facía d'elles como seres sociales, ye dicir, cuasimente nenguna. Lo mesmo asocedía nesa estaya más pequeña de la lliteratura que ye la empobinada a neños y rapazos, de manera tala que, hasta va bien pocu tiempu, tolo que cincaba a l'aventura, l'aición, el riesgu, la llucha pola vida... el protagonismu, en definitiva, taba acutáu pa los homes o los sos conxéneres a tamañu pequeñu, los neños o rapazos. Mentanto, pa les neñes y mocines quedaben los papeles pasivos, sensibles, resignaos... que se concretaben na casa, les moñeqes o los vistíos de princesa que tien de ser rescatada pol home.

Dende los años setenta del sieglu pasáu, començaron a producirse dellos cambeos sociales y políticos que diben llograr un nuevu escenariu pa que la muyer algamare mayores faces de llibertá ya igualdá. Eses tresformaciones, mui lentes, tuvieron el so espeyu na lliteratura en xeneral y, tamién, na Lliteratura Infantil y Xuvenil (LLIX). Asina, bien aína entamaron a apaecer nuevos modelos de neñes y muyeres con una actitú más activa, que yeren a desendolcar papeles acutaos antes namás pa los homes. Pero ¿hasta ónde llegaron esos cambeos?, ¿tán anguaño xeneralizaos y podemos ver na LLIX los mesmos modelos que yá se dan na sociedá o, a la escontra, la lliteratura pa neños y rapazos sigue allancada nos antiguos *roles* que faen de menos a les muyeres camudándoles en seres de menor categoría?

Pa contestar esta entruiga y comprobar o non lo verdaderu de talos cambeos, paeciúnos d'interés analizar una amuesa aleatoria de llibros de la nuestra LLIX, l'asturiana, dende'l primeru d'ellos, que correspuende al añu 1982, al últimu, editáu nel añu 2017. Hai que tener en cuenta que tamos falando de Lliteratura Infantil, non de llibros pa neños, que ye otra cosa y que formen una gran parte del total de los espublizaos nel periodu, unos 735 según datos oficiales. Pela nuestra parte, tenemos d'eliminar d'esi total los llibros informativos, biografíes, métodos, llibros educativos, toles traducciones d'otres llingües, poemarios y la gran parte de los álbumes pa los más pequeños, pues nun tienen argumentu abundu pa poder

responder al cuestionariu modelu. Asina trabayamos con una amplia amuesa de 65 llibros de 40 autores diferentes, pente medies d'unes fiches¹ nes que se recueyen estremaos aspeutos rellacionaos col mayor o menor protagonismu de les muyeres y la so condición nel conteníu del rellatu. Sicasí, lo qu'equí esponemos ye un resume d'esi trabayu más ampliu y que presentamos per aciu d'una serie d'apartaos, a los qu'axuntamos darréu'l llistáu de títulos y autores que remanemos.

2. Estudiu de les fiches

D'esti mou, nun primer apartáu atendemos a **quién inventa les hestories**. Ye dicir, qué porcentaxe de los autores son homes y qué porcentaxe son muyeres, y ello pola importancia que tien el puntu de vista de xéneru a la hora d'escribir. Tenemos asina que de los 65 llibros de l'amuesa, 49 tán escritos por homes (74%), 14 por muyeres (22%) y 2 a comuña ente una muyer y un home (3%). Hai que se decatar de que'l númberu de muyeres autores sería entá menor, darréu que dalguna d'elles tien más d'una obra, como ye'l casu de Carmen Gómez Ojea o Iris Díaz Trancho.

Nun segundu apartáu fixámonos en **quién ye'l o la protagonista o protagonistes** de la hestoria. Si ye un rapaz u home, o bien una neña o muyer. Hai qu'alvertir que, en munches de les narraciones pa neños y neñes, ya inclusive pa rapazos, los protagonistes son animales que faen el papel d'humanos. Nesti casu amestamos a esos animales «personalizaos» al grupu que correspuende d'homes o muyeres, yá que desendolquen los mesmos *roles* que si fueren persones. Lo mesmo si se trata de personaxes mitolóxicos con carauterístiques propies como la fada Casandra de *La fada que nun quixo ser fada* o la propia Guaxa, nel llibru del mesmu nome. Hai tamién en delles narraciones una especie de protagonismu compartíu, al tar los dos personaxes nun mesmu altor d'importancia. Teniendo en cuenta too esto, l'estudiu da nesti apartáu un protagonismu masculín en 32 llibros, un protagonismu femenín en 24 y un protagonismu compartíu en 9 d'ellos. Como se pue ver, el protagonismu del sexu masculín sigue siendo mayoritariu, pero quiciabes non tanto como se pudiere pensar. En realidá nun llegaría al 50% del total, sumando pel otru llau al de les muyeres y al compartíu por dambos.

El tercer apartáu que se recueye nes fiches tien de ver con aquellos casos nos que la muyer nun ye protagonista y ye **cuálu ye'l llugar qu'ocupa na narración**. Ye dicir, si ye un elementu narrativu d'importancia o cenciellamente un personaxe subsidiariu, decorativu... Asina vemos que sí tienen daqué interés na

---

¹ El modelu de ficha amiéstase nel anexu que va a lo cabero del trabayu.

historia n'obres como: *Neñures*, *El curiador d'estrelles*, *Soi una castañal*, *El principín medranosu*, etc. Ye dicir, en 15 de los 32 llibros protagonizaos por mozos / homes, les muyeres tienen una apaición de ciertu interés pal desendolcu de l'aición, mentanto que n'otros 17 llibros son práuticamente irrelevantes pal argumentu. Dientro d'esti apartáu hai que dicir qu'en cuatro de les histories recoyíes nestes fiches nun sal nenguna muyer. Arriendes d'ello, dos de les que nun apaecen muyeres asoceden nel futuru, polo que nada bono-yos espera cuando nesi futuru nun diben tener nin presencia física.

Nel quartu apartáu paeznos mui importante, a la hora de calibrar la forma en que se nos presenta a les muyeres nes narraciones, ver los **trabayos o cualificaciones profesionales** que tienen. Llamentablemente tamos avezaos a que na LLIX apaecan desempeñando llabores u oficios de categoría inferior a les de los homes. Munches d'elles «ames de casa», otres con trayayos poco cualificaos o un escalón per baxo de los homes (enfermera frente a médicu, maestra frente a direutor, caxera frente a encargáu, etc.). Tamién tien munchu interés conocer el propiu **caráuter de los personaxes femeninos** qu'apaecen nes histories: si son persones con iniciativa, fuerca interior, puxu, imaxinación, independenciam... o, al contrario, son seres resignaos, rutinarios y de pocu espíritu: la imaxe de la muyer pasiva frente al home activu que yera mui habitual na lliteratura, tanto pa mayores como pa rapazos.

D'esta manera, na nuestra seleición les muyeres figuren como «ames de casa» en 23 títulos: *Les aventures de Xicu y Ventolín*; *Neñures*; *Un ermitañu de nome Merlin*; *Delina nel Valle'l Faloupu*; *Mercáu de vida, mercáu de muerte*; *Queta*; *Telva y los osos*; *Lo mio cómo ye*, etc.

En cuantes a les profesiones, al marxe de la d'ama de casa, les neñes como ye lóxico, son estudiantes, y depués les de mayor nivel profesional suelen ser maestres. Como munches histories se desendolquen nel mediu rural, abonden tamién les llabriegues. Y fuera d'esti mundu apaecen enfermeres, caxeres, criaes, cocineras, etc. Hai como esceición unes poques más cualificaes: dos periodistes, una médica y una antropóloga. N'otru casu hai una muyer direutora d'una fábrica, pero nun se sabe si se pon pa facer gracia, yá que la fábrica ye... de supositorios.

Nes carauterístiques propies d'estos personaxes femeninos, lo que podíamos llamar «el calter», abonden les muyeres arrequexaes en casa y nos estereotipos tradicionales. En *Sumi* la osa ye presumida y pasa hores frente al espeyu. En *La bruxa Pumarina y el Dragón Maragatu* apaecen una reina «mui guapa», valorando'l so aspeutu físicu, mientras el rei ye «xustu», un valor moral. N'*Un ermitañu de nome Merlin* descríbese a Telva, madre d'un de los protagonistas, como «una muyerona llinguatera onde les hobiere», charrana y marmulladora. En *Cuentiquinos en versu* les muyeres son ames de casa cargaes de fíos, avarientes y parlloteres, cuasi culpables de que los paisanos nun se faigan ricos. Otres tienden

ropa, faen tertulies y xueguen al bingu o ven telenoveles, como n' *Ello ye too la xente que nun mos comprende*. Un modelu más de muyer ye la que ta a la espera del mozu o maríu que les venga a buscar pa sacales del llar y casase con elles, como nos casos d' *El principín medranosu*, *El mercaderu de tormentes*, *Les esperances d'Abu-el-Hol* o *El Club Social d'Altos vuelos*.

Tamién s'apliquen a les muyeres les cualidaes de tenrura, cariñu, curiáu de los fíos o del llar... Ello ye, la figura materna que satisfái les necesidaes físiques de los neños y neñes y afita la so seguridá afeutiva. Lo qu'ocurre ye que, en cuantes esa muyer «imprescindible» sal de la estaya doméstica, pasa a ser prescindible dafechu.

Xunto a toos estos estereotipos femeninos de la más rancia de les tradiciones, destaquen en dellos casos otra clas de muyeres de calter fuerte y entamador, que nun necesiten de los homes pa desenvolverse como persones. Tenemos asina a la Princesa d' *El principín medranosu*, que ye fuerte y decidida; a Toya, na novela *Toya yá ye grande*, que ye una neña independiente que xuega al baloncestu nun equipu onde hai más moces que mozos, o a la neña nativa d' *Olaya n'África* que ye mui intelixente y quier ser ciruxana. N' *El pelegrín valiente*, les mocines son intrépides y decidies. En *Blugás*, novela de ciencia ficción, les neñes trabayen al empar que los mozos. Nel *Diariu d'Enol*, Concha l'amiga del protagonista ye una rapaza fuerte y con personalidá, más madura qu'Enol. Finalmente, na triloxía de *Fontenebrosa* los personaxes femeninos son valientes, fuertes, guerreres y lluchadores. Con eso y con too, estos personaxes que podíamos llamar positivos, dende una perspeutiva de xéneru, siguen siendo minoritarios respeuto del total.

Vien darréu un apartáu, dentro de les fiches, nel que s'analiza quién ye'l que, verdaderamente, **fae los llabores de casa**. Y estúdiase eso porque, anque la muyer puidere tener importancia na narración, suel ser ella tamién la que faiga lo de casa. Ye claro que les que desendolquen el papel d'ames de casa son les que les faen, esto ye, como diximos, un terciu del total de les que salen nos llibros. Más llueu hai otres que trabayen fuera, pero que tamién tienen que les facer. Como esti ye un datu que nun siempre se diz, optamos por revisar en qué casos se pon esplicitamente que son los homes los que lo faen. Esos son los casos, por exemplu, d' *Olaya y el secretu* y *Olaya y la pega llinguatera*, *Toya yá ye grande*, el *Diariu d'Enol* o *Maxa de branu*. Al marxe d'estos pocos exemplos, entiéndese que son les muyeres les que desempeñen esi papel, amás del trabayu fuera de casa.

Otru apartáu d'interés ye estudiar el papel **del «malu» o los «malos» de les hestories**. Cualquier bona novela d'aventures, ya inclusive d'otros xéneros, tien de tener unos bonos «malos», personaxes importantes, dacuando con más fuercia que los propios protagonistas. Y ye d'interés analizalo porque suel pasar que, en munchos llibros, lo mesmo los papeles de protagonistas que los de los malos o

antagonistes tán desempeñaos por homes que queden pa sigo colos roles más importantes de les hestories.

Nes fiches que remanamos de la LLIX asturiana vemos que nun hai muchos malos «como los d'antes». Asina, nunes cuantes de les hestories los malos son «los homes», en xeneral, ensin esclariar si son namás los homes en particular o'l xéneru humanu en xeneral. Hai llueu dalgunos malos más personalizaos: El tiranu de la Galaxa, en *L'aventura del espaciu*; o'l direutor de la escavación nel *Tapín de Picupáu* y dende llueu na triloxía de *Fontenebrosa* apaecen unos cuantos malos como los d'antes. Nel conxuntu de les 65 noveles reseñaes, namás hai dos personaxes femeninos que cumplen col papel de mala o malvada y dambos son personaxes mitolóxicos: La Guaxa o vampira, na novela del mesmu títulu, y una Xana vengatible na hestoria titulada *La maldición de Llucescuria*. N'otres pallabres, tamién nesti apartáu les muyeres son relegaes respeuto a los homes.

Nel conteníu de les fiches que sirven d'encontu pa la fechura d'esti trabayu, hai pa terminar dos temes bien rellacionaos colos asuntos de xéneru que tamién nos interesen. Seríen, en primer llugar, el tipu de familia qu'apaez nes diferentes hestories y, nel segundu, qué clas de llinguax empleguen los y les autores a la hora contar eses hestories.

Nel primeru de los temes trataríase de comprobar hasta qué puntu los y les autores recueyen nes sos narraciones la diversidá familiar qu'esiste nes sociedaes actuales. Ye dicir, families monoparentales, pareyes del mesmu sexu, homes o muyeres separaos o divorciaos, fíos adoptaos o con otres singularidaes de nacencia, etc. Too ello cada vuelta más frecuente nes sociedaes modernes. O si, a la escontra, sigue ufiertándose al llector la imaxe de la familia tradicional de padre, madre y ún o más fíos, modelu invariable a lo llargo de tantos años. A esi respeutive hai que dicir que, n'efeutu, hai dellos exemplos de families diferentes de la tradicional, pero en mui pequeña midida. Apaecen families monoparentales n'obres como *Los inventos de mio pá*; *Alabín, bon, ban*; *Mio ma la pirata* o *Vivo nuna casa malva*. Hai un casu de padres separaos n'*El diariu d'Enol*, y una especie d'adopción en *Misión Pelayu*. Esos son los pocos casos nos que nun s'ufierta al llector la imaxe de la familia tradicional.

Y quedaría, pa lo cabero, ver el tipu de llinguax que s'emplega a la hora de contar les hestories, ye dicir si se trata d'un llinguax inclusivu, con desdoblamientos por xéneru o si s'usen siempre los masculinos como modelos xenéricos, tanto nos plurales como nos singulares. Pues podemos afirmar que, sacantes mui contaes ocasiones como en *Soi una castañal*, *Olaya y la pega llinguatera* o *La fada que nun quixo ser fada*, empléguese siempre los masculinos pa falar de dambos xéneros, evitando utilizar, por exemplu, los nomes coleutivos, como *la humanidá* o *los humanos*, en vez de *los homes*, o desdoblar,

cuando la narración lo dexa, los dos xéneros, como n' *Asociación de Padres y Madres*.

3. Conclusiones

La idea d'esti estudiu yera comprobar si na Lliteratura Infantil y Xuvenil asturiana tán recoyéndose los avances sociales que les muyeres van conquistando nos últimos tiempos o, si a la escontra, tovía siguen vixentes los estereotipos que cinquen a los modelos clásicos de la muyer, asina como a les families patriarcales y a un tipu de llinguax non inclusivu. Pa ello utilizamos 65 fiches d'otros tantos llibros que correspunden a un total de 40 autores distintos. Nelles podemos observar cómo la muyer sigue apaeciendo mayoritariamente nun papel inferior al del home en cuantes a protagonismos, capacitación profesional, y trabayos nel llar. Per otru llau, les families siguen siendo les tradicionales y el llinguax amuesa tamién los calces usuales d'espresión con mui pocos cambeos respeuto a la diferencia de xéneru. Un panorama mui poco anovador en comparanza con una sociedá muncho más feminizada que la de pocos años atrás.

Bibliografía utilizada y número de ficha

- Arbesú, Xulio (2002). *Misión Pelayu*. ALLA: Uviéu. (54)
- Ardines, Xosé Ramón (1990). *L'aventura del espaciu*. ALLA: Uviéu. (18)
- Berros, Xulio (1994). *Lo mio, ¿cómo ye?* Trabe: Uviéu. (43)
- (1996). *Maxa de branu*. Editora del Norte: Mieres del Camín. (50)
- (1998). *Fuera de xuegu*. Editora del Norte: Mieres del Camín. (51)
- (2009). *Toya yé ye grande*. ALLA: Uviéu. (32)
- Carballeira, Enrique (1991). *El cuélebre y l'home del espaciu*. ALLA: Uviéu. (19)
- (1992). *El principín medranosu*. ALLA: Uviéu. (21)
- (1993). *El gaiteru de Sotu*. ALLA: Uviéu. (22)
- (2000). *¡Esta ye mio casa!* ALLA: Uviéu. (25)
- (2006). *Los inventos de mio pá*. ALLA: Uviéu. (27)
- Díaz, Adolfo Camilo (1993). *Blugás (Prímula I)* Trabe: Uviéu. (40)
- (2010). *El misteriu del neñu esborráu*. Trabe: Uviéu. (46)
- Díaz Trancho, Iris (2004). *La caxa de cristal*. ALLA: Uviéu. (26)
- (2010). *Mio ma, la pirata*. Suburbia Ediciones: Xixón. (63)
- (2011). *Vivo nuna casa malva*. Editorial Pintar-Pintar: Avilés. (65)
- Espada, Rosa (2001). *La neña que perdió la voz*. Trabe: Uviéu. (48)
- Fausta, Sabel de (1987). *Mercáu de vida, mercáu de muerte*. ALLA: Uviéu. (10)
- Fernández García, Joaquín (1998). *Lau, la mio perra fiel*. ALLA: Uviéu. (24)
- Fernández Marqués, Ana (1983). *Sumi*. ALLA: Uviéu. (3)
- Fernández Marqués, Lluía (1996). *Grandelina*. Editora del Norte: Mieres. (37)
- Fidalgo Pravia, Pilar y Ribera Fernández, Xuan Manuel (1989). *Una pequeña historia*. ALLA: Uviéu. (13)
- Frías Conde, Xavier (1993). *Les esperances d'Abu el-Hol*. Trabe: Uviéu. (41)
- (1994). *Entrugái-ylo al «Chisgu»*. Trabe: Uviéu. (42)

- García, Antón (1993). *El pelegrín valiente*. SM. Lleo-Lleo: Madrid. (38)
- García, Ánxel Antón (1988). *Queta*. ALLA: Uviéu. (12)
- García del Castillo, Chimo (1989). *Mediu*. ALLA: Uviéu. (14)
- García Menéndez, Manuel (1985). *Delina nel Valle'l faloupu*. ALLA: Uviéu. (7)
- García Oliva, Vicente (1982). *Les aventures de Xicu y Ventolín*. ALLA: Uviéu. (1)
- (1983). *La bruxa Pumarina y el Dragón Maragatu*. ALLA: Uviéu. (4)
- (1986). *Delfina, la ballena cantarina*. ALLA: Uviéu. (8)
- (1988). *Diariu d'Enol*. ALLA: Uviéu. (53)
- (1993). *El mercaderu de tormentes*. ALLA: Uviéu. (23)
- (2005). *La fada que nun quixo ser fada*. Trabe: Uviéu. (44)
- (2006). *¡Alabin, bon, ban...!* ALLA: Uviéu. (55)
- (2007). *El Club Social d'Altos Vuelos*. Trabe: Uviéu. (47)
- (2007). *Elemental, querida Lisa*. Trabe: Uviéu. (60)
- (2010). *Fontenebrosa, el reinu de los silentes*. (2011). *Fontenebrosa II, la rebelión de los homosaurios*. (2016). *Fontenebrosa III, el final*. Trabe: Uviéu. (61)
- (2015). *Cuadernu robáu (Diariu de Concha)*. Trabe: Uviéu. (62)
- (2015). *El marineru que perdió'l Norte*. Pintar-Pintar: Avilés. (64)
- Gómez Ojea, Carmen (1998). *Guíu y los cascoxos*. Trabe: Uviéu. (52)
- (2005). *El nome de Roselina*. Trabe: Uviéu. (45)
- González, Herminio (1999). *El casu Pili C*. Trabe: Uviéu. (36)
- González Iglesias, Maite (1994). *Tristán*. Trabe: Uviéu. (35)
- Gutiérrez, Mª Xesús (1990). *Soi una castañal*. ALLA: Uviéu. (17)
- Izquierdo Rojo, José María (1989). *Cuentiquinos en versu*. ALLA: Uviéu. (16)
- Marcos Pascual, Celia (2006). *Saurín y Saurón, dinosaurios del copón*. ALLA: Uviéu. (29)
- Martino Ruz, Xandru (1997). *A la gueta l'esbardu*. Editora del Norte: Mieres. (49)
- Martínez González, Abel (2012). *La maldición de Llucescuria*. ALLA: Uviéu. (58)
- Menéndez García, Alberto (2007). *Benxamín, el perrucuspín*. ALLA: Uviéu. (31)
- Monteserín, Xicu (1984). *Un ermitañu de nome Merlin*. ALLA: Uviéu. (6)
- Morán, Nel (2017). *Tyan*. ALLA: Uviéu. (59)
- Portal Hevia, Lluís (2010). *Pelegrinos del abismu*. ALLA: Uviéu. (57)
- Prieto Alonso, Esther y García Vázquez, Eva (1987). *El curiador d'estrelles*. ALLA: Uviéu. (11)
- Rodríguez Alberdi, Xosé Ll. (1989). *Menuada nuetiquina*. ALLA: Uviéu. (15)
- Rodríguez Álvarez, Emérita y Orviz Suárez, Anselmo (1984). *Neñures*. ALLA: Uviéu. (5)
- Rodríguez Medina, Pablo (2006). *Tapin de Picupáu*. ALLA: Uviéu. (28)
- (2008). *Ello ye too la xente que nun mos compriende*. ALLA: Uviéu. (56)
- Rojo, Miguel (1994). *Telva ya los osos*. Trabe: Uviéu. (34)
- Rubiera Tuya, Carlos (1983). *Vida y aventures de Musín*. ALLA: Uviéu. (2)
- Serrano, José Horacio (1993). *Cuentos pa facer sopes*. Trabe: Uviéu. (39)
- Solís Santos, Miguel (2006). *La Guaxa*. ALLA: Uviéu. (30)
- Suárez, Mariano (1986). *Olaya y el secretu*. ALLA: Uviéu. (9)
- (1992). *Olaya y la pega llinguatera*. ALLA: Uviéu. (20)
- Trexu Fombella, Helena (2010). *Olaya n'África*. ALLA: Uviéu. (33)

Anexu

MODELU DE FICHA²

Títulu:

Autor, -ora:

Editorial:

Añu:

Pequeñu argumentu o comentariu:

Protagonista o protagonistes:

Posición de la muyer na narración:

Carauterístiques de la muyer. Profesionales/ de carauter:

Llabores de casa:

Antagonistes o malos ¿Qué clas de malos?

Comentarios:

---

² El diseñu de la ficha sigue de cerca l'utilizáu pola profesora Teresa Colomer nel estudiu «A favor de las niñas», espublizáu na revista *CLIJ* 57 (1994), pp. 7-24. Teresa Colomer ye Caderalga de Didáctica de la Lliteratura de la Universitat Autònoma de Barcelona y fundadora del grupu GRETEL d'investigación al rodiu de la Lliteratura Infantil y Xuvenil.

